

Hadisi ya Zuwana

Buku ra Mwanafunzi

Língua: Kimwani

Traduziram e produziram o livro num seminário, Nairobi, Quénia, 2006

Texto de **A História da Joana, Manual do Facilitador**, © 2005 SIL Africa Area

Os originais de A História da Joana e o seu Manual do Facilitador e as suas ilustrações, Livros 1 até 5, ©2004 Shellbook Publishing Systems (www.shellbook.com) Usado com a permissão.

Ficha Técnica

Título: Hadisi ya Zuwana
(A História de Joana Livro do Aluno)
(Kande's Story, Student Book)

Língua: Kimwani

Ilustrações: MBANJI Bawe Ernest.

Primeira edição electrónica, 2010

Produzido por: JUWA e SIL Moçambique
lidemo.net@gmail.com
C.P. 652
Nampula, Nampula
Moçambique

O utilizador pode copiar e distribuir a obra.

Hadisi ya Zuwana

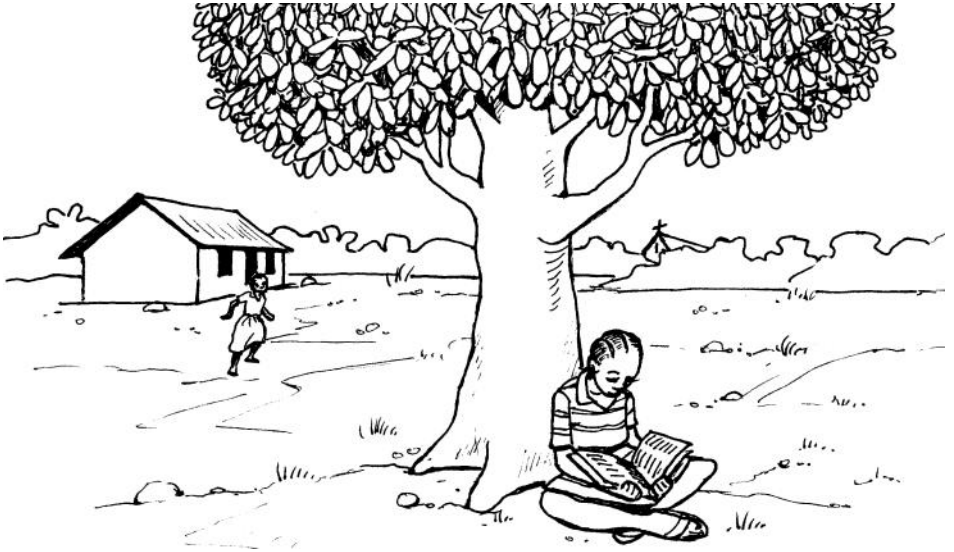
Buku ra Mwanafunzi

Kimwani

SIL
CP. 652, Nampula, Nampula
Moçambique

Mafunzo a 1
Siri ya Mama

Zuwana kékala pasina ákifyoma. Tima, nduye, kantuwirira nunuye, kuno akimwita: “NuZuwana, nuZuwana! Nisikira petu nopa-pa kuwa mama kawanawo siri yasaka kutereza! Kinu cawenye-co kinani?”

“Omi nidanizira”, amba ndi Zuwana. “Tuke tikejiwe sana-sana canidanizira-co kuwa ndi noco.”

“Aya tukeni tituwe timmone nantanzi kufika.” Tima akitenda ushinda na nunuye.

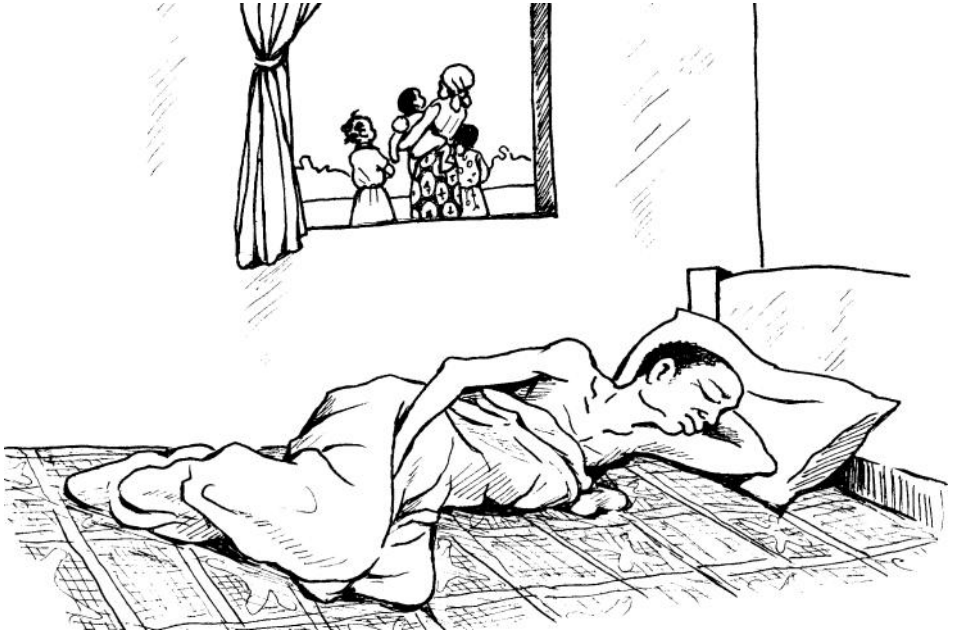

Wó wawiri wakifika kapamoja kamamayawo, wakipumuzika pakulu kuno wakiseka. Mpunde wakifika wanduzawo Amina na Suriya pamoja na nlumbwawo Saidi.

“Hee nyamalani, musinyangure wawayenu nlwere kankupumula.” amba ndi mamayawo.

“Mama, muwanawo siri mojiwapo yamusaka kutereza?” adairi ndi Tima. Mamaye akinjibu.

“Rikolo retu-ri riwankongezeka Suriya ampata nduye.”

Suriya akiwa na umuri wa myaka mine. Iye akamba: “Nikuka kumwambira wawa.”

Mamaye akimpinga kábula saanafika panriyango, akimwambira: “Wawayo akwijiwa mwase apumure.”

Suriya akiuzunika, konta kukimwajibu kuseza pakitondo cawawaye. Zípita suku nyingi saasiwa kuwa karibu na wawaye. Myezi mingi ari pakinanda wakusokera-sokeranga saakola kazi. Daima akizidi konda pakulu na jamazake piya wakangaika naye.

Anta suku-yo Zuwana akilawa akuka kubazari, akiwasingana marafiki zake akiwambira: “Mama suku isaka kuwa yonse ampata toto.”

Sambi, nnemba mmoja akipita karibu yawo akamba: “Mwana-yo akuja kuwa na SIDA kamba wawayo.”

Zuwana ereriwe casowere nnemba ire konta akijiwa kuwa wawaye aana SIDA. Epa wawa akiwa na SIDA? awaza javi ndi Zuwana.

“Laa, uwe visukuyeri vyaamba-vyo.” Wamba ndi marafikizake ware.

Zuwana pafikire ukaya kandairi mamaye: “Mama, kweli wawa kawanawo SIDA?”

Mamaye akinamisa kiswa akirishuku.

“Mama omi niwa nkulu, nijuzi nijiwe.”

Mamaye akizung’unukira upande mwengine.

Nopare-pare Zuwana kammona mamaye akimpakatika masozi. “Basi niswamii kusíkira panja na wanu,” amba ndi mamaye.

“Epa sambi wawa akifwa tiinshi mwaja?” adairi ndi Zuwana.

“Mwenyemizungu atipa luziki retu,” ajibu ndi mamaye. Basi wó wawiri ware wakirinamira kurira.

Kwa myezi miwiri mitatu, wawaye Zuwana ire akifwa. Sambu jamaazake na marafikizake wakija kuwani.

“Paa! wanu-wa wawa paakiwa hai mbana awakija kummona?” akumbukira ndi Zuwana. Wakulungwa wa manyumba a duwa tu basi ndi wakija kummona wawa saanamba kufwa.”

Kwa sukú-yo bandi ya kufwa wawayawo, Zuwana na mamaye wakilawa wakúka kuuni.

Mamayawo ire aakipumuzika sana, kasokera-sokeranga. Basi Zuwana akimpatika mamaye mpaka pasina akintula apumure. “Wakati mwengine nirifahamu kuwa sina nguvu ya kutenda kinu cisaka kuwa conse” asowera ndi mamayawo ire.

Mafunzo a 2

Jamazake Zuwana ziwapata tafauti nyingi

Zuwana na mamaye wekala pasina. Mamaye uso umbadilika aakimanyirika na kasokera-sokeranga. Zuwana akimwimisa mamaye.

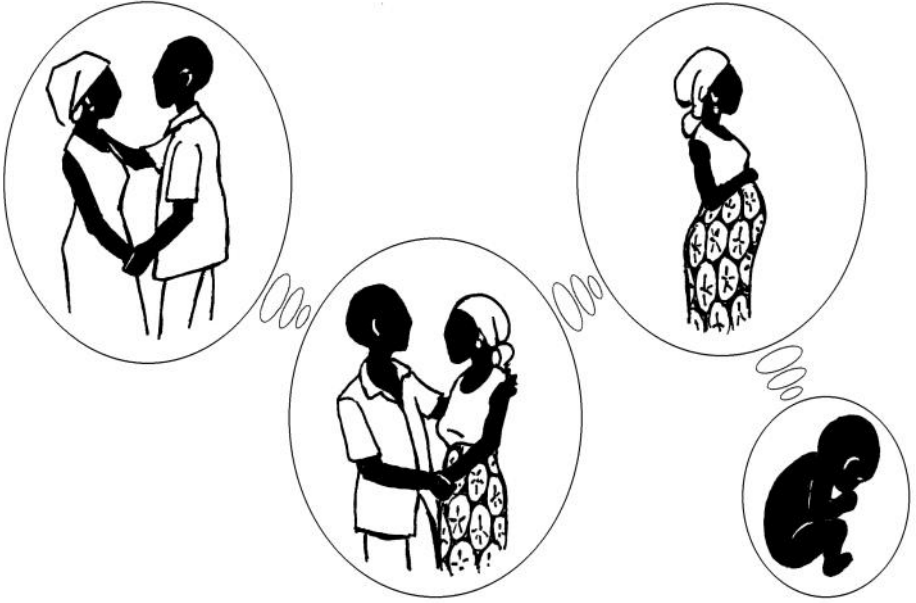
Bandi ya kufwa wawayawo, wasimana ware iwalazimu wakore kazi pakulu pawenye kona mamayawo akiwa mwepepe na akiwa na mimba. Wakati mwingi akiwakimwira wanduze na akiwenyukira, akiwawona kutowa kukola kazi sana.

Fala mamaye ire avikimwajibu. Iye akijibu akamba: “Anta muniwone ulwere-wu omi ndi mamayenu pakaya-pa.”

Basi wanawaka wawiri wafulati wa Insa wakilawa wakuka kummona. Mmoja akikolanga kazi shipitali na mwengine akijiwa kutamba hadisi za kumpa munu ankili. Ewo wakija wakavyanga kazi za pakaya na wakija nawo cakurya. Ewo wakimpakanirisa ame Zuwana kuno wakintambira hadisi zakusekesa na piya ware wakiseka. Basi mamayawo ire akiseka. Zuwana paakimmona mamaye akiseka akitenda radi.

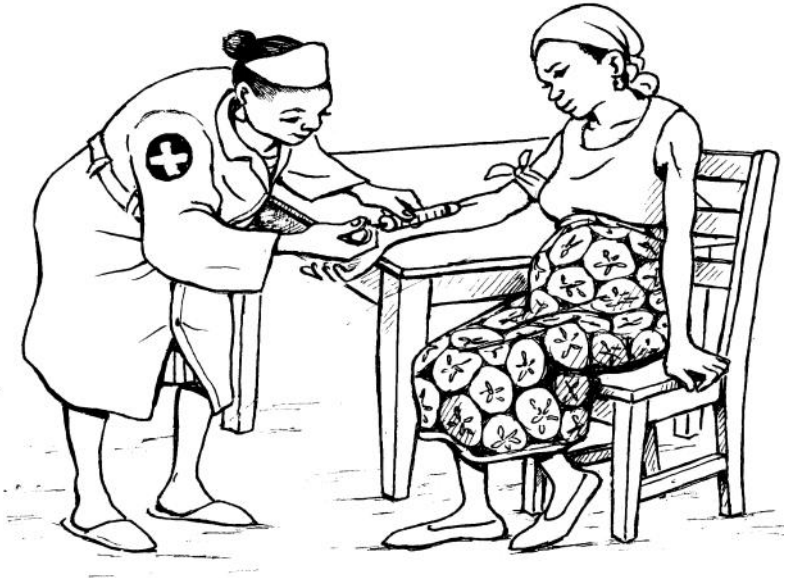

Ewo wakipakanira kuhusu ukomu wa mamaye, Zuwana wakati mwengine akiwasikira ari nkuzinya. Iye aasikire mwaa ure piya. Ila kâsikira kuwa wawaye aatendire kauli mbere ya mamaye. Dalili wawaye ie kasiriwa HIV (Nvunyo za kusalamula ulwere wa SIDA) na mwanamuka mmojiwapo wanjamiire. Wawa ire aakirijiwa kuwa kawanawo HIV ntamana iye avarire kamiza (wala aarikengere kwa namuna nyengine) apate kunkengera nkawake. Mama ire dalili karavula HIV ka nlumake. Na toto-yo mmatumbo-mo avijiwikana kuwa neye novyo karavula.

“Uwe ujuzi uje shipitali itendiwe teshite ya HIV.”
Wanawaka ware ndi vyawakimwambira ame Zuwana.

Mamayawo wana ware akilamuka akuka shipitali.

Nfirimeru mmoja mwaamuka akinlavya mama ire damu aba pankono akitenda teshite. Iye awonire kulwaza, ila kekala aba kusikiriza ejiwe kuwa kawanawo HIV au aana. Pakucere subū, mama ire akimwambira Zuwana habari mbaya sana. Kumbe mama ire karavula HIV, dalili mmatumbo-mo na toto-yo novyo karavula.

Mama ire kapewa vininu vya vitamina vyakuwongeza nguvu mmwiri wanu wakuwa na HIV na vyakurikengera kuravula. Iye awerenawo tiba zakwitiwa (anti-retorovira) apate kurinang´anizira HIV mwaldeya. Mama ire akangaikira ndepi pooka kupata ani-retorovira, zisakikana kurikengera ipate toto ire mmatumbo mure asiravure HIV.

Mamayawo ire akanza kulwala konta kuravula ka HIV kukúla, mpaka imwingira SIDA. Vikanza kuntokota vingarã mmwiri vikipanjika.

“Omi nikinkola mama inipata SIDA?” Zuwana ndi vyawadairire wanawaka wa kwamini Habari Ngema ware.

“Ukikidiri kurinarira SIDA aikupata” amba ndi nfirmiru muka ire. Iye kamwambira Zuwana namuna ngema za kumwinarira mamaye. Ikisa kamwambira cakurya cema caajuzi kumpa mamaye arye.

Zuwana akamini pakulu kifulata novire.

Sambi, toto ire akipongoriwa. Mamayawo ire ákiwa mwepepe pakulu futi. Iye akinsukula toto ire kuno akirira akamba: “Fatima.”

Bandi ya suku mbiri natu, toto ire Zuwana akimwita zina ra Fatima.

Zuwana akinsukula mmakono, akikala naye pasina ra muti akamba: “Omi sukwasá kuwa mwana wa yatima, sambu uwe kuwa toto wangu!” amba ndi Zuwana.

Mafunzo a 3

Atari za jamazake Zuwana

Zuwana kekala pasina akinrisa Fatima, nduye kifindi. Iye akiwaza ansakure munu mmojiwapo nkaya mwawo mure au jamayake akimōwesa Fatima. Fala kwa kuwa mamaye káfwa ulwere wa SIDA, wanu waakisowera nawo wonse wakopa kuravula HIV ka toto ire. Ila wanu wa kwamini Habari Ngema tu basi ndi wakimmera maziwa na maji meema. Zuwana akiwa radi pakulu kwa kummona nduye kukinduka na kuwa nkomu sana-sana mwiri wake.

Nlumbuwe Zuwana wa mwisho wakwitiwa Saidi akisowera na nunuye akimwambira javi: “Omi nikwasa kuka kushikola kamba vyamwasire umwe na Tima.”

“Usitende javyo, uwe kwanza újuzi umarize kufyoma,” amba ndi Zuwana, “ikisa mbere ukuwa na uwezo utifāi. Na mbere yake dalili Tima akuja kuludira kufyoma. Kushikola-ko újuzi urikengere. Marafiki zako wasiwe wanemba “wakuwajibu kunang’aniza vibwebwe.” Ukuja kuravula HIV au ulwere mmojiwapo wa kupatiwa ka wanawaka (DTS).”

Saidi akamba asaka atendere niya kufyoma. Iye kalapira kuwa “aanang’aniza vibwebwe”.

Kwa suku-yo aluye zuwana akifika akamba: “Kwa kufulata tabiya zetu, bandi ya kufwa wawayo, epa mala-pa pangu omi,” amba ndiye.

“Mama! Aye, ila atina pakuka!” Ajibu ndi Zuwana.

“Epo mwaa unyata,” amba ndi aluye Zuwana.

“Basi epa kwa suku karibu nyumba-yi nisakula munipe. Na mwanzo wa sambipa rimani masamba enu are, ila camuruwerya conse mukwawanya kati-kati munipa, ndi maripo angu.”

Noure usiku ure Amina kandairi Zuwana: “Sambi titende mwaja, tisame pakaya-pa?”

“Alu wamba tijuzi tikare kwanza aba. Ila tiwaripe alu maala patikala-pa. Catirima conse tijuzi tawanye kati-kati tiwaripe.”

“Tikitennda javyo atija kupata cakurya cakutifikisa mbere ya mainsha etu!” Arishuku javi ndi Amina.

“Tijuzi titende kinu kimojwapo cakufāi ca kutirisa daima,” amba ndi Zuwana .

Kwa suku-yo pakucere subũ, Zuwana na Tima wansukula toto ire woka naye shipitali. Karibu ya bazari, Tima kammona mwananlume akipita. Iye akamba: “Ire mwanandume ire ndi anipere eci kinyoka-ci. Sijiwa penginepo makeshamungu na ntondo atipa kinu citifã maisha etu!”

Nfirimeru mwanamuka akamba: Toto-yu nkomu, ilaru mújuzi mukekare, ikisa muje mutende teshite ya HIV. Kawambira tena vinu vya kuwafāi wanemba na wari wa irimu yawo mmoja.

“Umwe muwa wana wa yatima, penginepo walawirira wanu wakuja kukutenvyerani vyakurya na vyakusezera ipate mulare nawo. More-more, musikubali kutenviwa na waneba-wo, pawa rishiku ulu ya kukwimitisani au kuravula HIV, au ulwevere mwengnepo wakupanana n'lume na muka. Eco kinu-co cikofya, musitende irimu yamuri-yi.”

Sambi Tima imwingira wasiwasi, akiwaza akamba: “Mmwananlume anipere kinyoka ire fala ari kunitenvyera ipate alare nomi?”

Basi Zuwana, naTima na Amina wo watatu wakisikizana kuwa awalala na mwananlume kábula sawanamba kulombiwa.

Mafunzo a 4
**Zuwana kawanawo
tamaa**

Kwa wakati mmoja Zuwana na walumbuze iwasingana ali mbaya futi. Zuwana vinrigariga pakulu futi kuwarera wanduze bandi ya kufwa wawaye na mamaye. Suku nyengine wakikala kumaso kupiri sawarire kinu. Fala Zuwana akishugulika pakulu kukola kazi akiwarisa wanduze. Mara nyengine kukinsokeza kunrera toto ire, kazi yakijuzi kutenda mamaye.

Sambi nmemba mmoja wa mwaldeya mure wakwitiwa Abudu, suku anta suku akukanga akimmona Zuwana. Iye akinsukulanga nduye na akamba.

“Zuwana, rero tikuka onse kunyumba ya duwa?”

“Anta rero atuka onse,” suku daima ndi vyakinjibu.

“Niwanazo kazi nyingi zakutenda pakaya-pa.”

Fala kwa suku moja nduye Zuwana , Amina,
kaamba:

“Omi nikuka dalili nikuka kurifunda kinu kimojiwapo.”

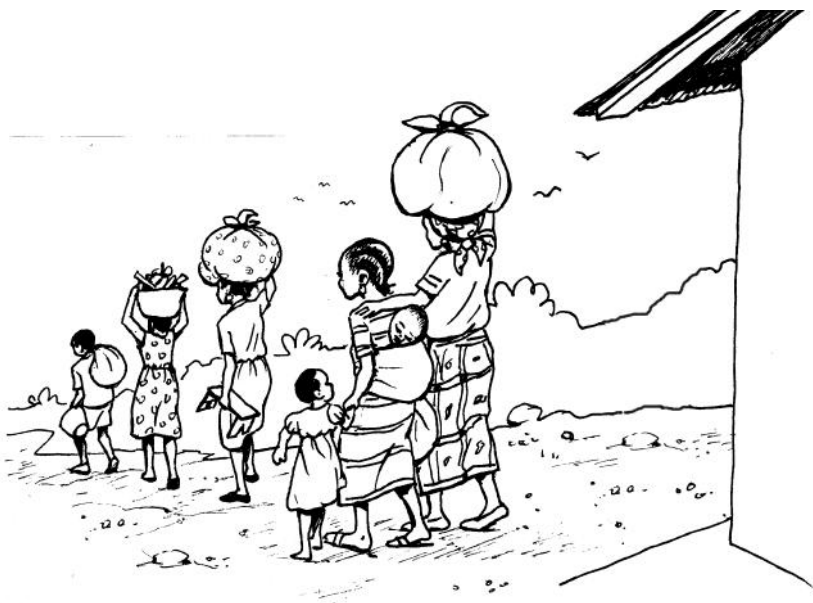
Tima akamba: “Nnomi nikuka, dalili nikuka
kuwapata marafiki zangu.”

“Nsukureni Suriya na Fatima muke onse. Saidi
nnomi tibaki tikitenda kazi za pakaya-pa.” amba ndi
Zuwana.

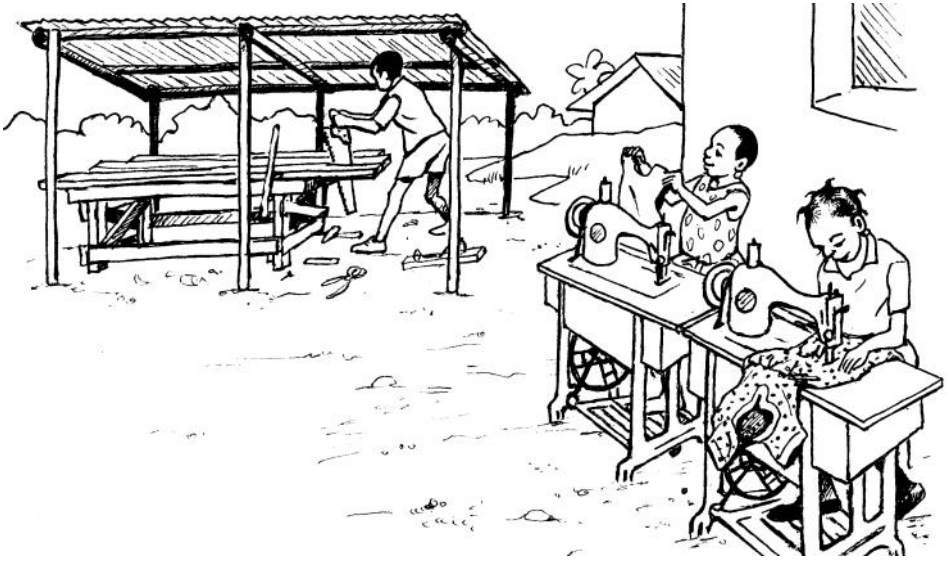

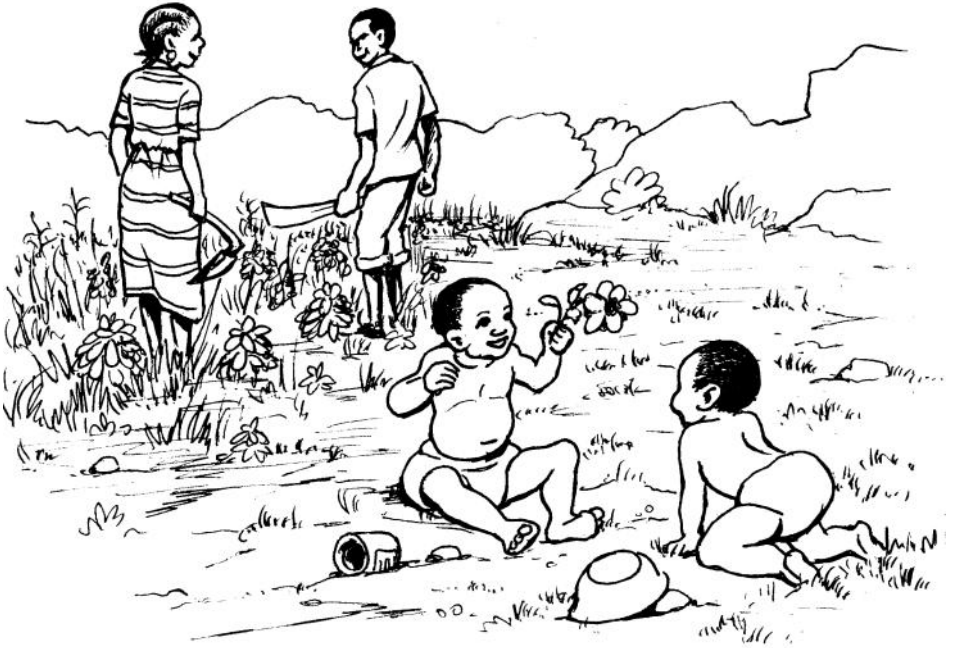
Wanduze Zuwana pawaludire kuNyumba ya duwa, wamwambira nunu yawo kuhusu masamba a Nyumba ya duwa, Iye novyo akiwaza engire nowo nkonjo-wo. Wakulungwa wa Nyumba ya duwa wawasa kukola kazi mmasamba, newo wasiwa novyo kutwala vyakurya mmasamba mure wakarye na vyengine woke navyo kubazari wakauzanye. Ewo wakikola kazi pakulu masamba a Nyumba ya duwa na wakanza kupata cakura ca kuwatosha koliko paikiwakolanga njala.

Kwa suku moja Zuwana kaperekeriwa habari na aluye. Iye kamba: Em, epa ufika wakati wa kusama. Zuwana pamoja na wanduze wakasa Nyumba na masamba a wawayawo are. Zuwana ukimwingira uzuni. Mwanamuka mmoja wa kuNyumba ya duwa akukanga akimmona Zuwana pamoja na wanduze, akimwambira javi: “Basi tukeni kwangu kure mukekare.” Mwanamuka ire akimwavyanga kazi Zuwana mamaye paakiwa nlwere. Iye akikalanga karibu ya masamba a Nyumba ya duwa. Zuwana pamoja na wanduze pawasamire, wakuka wakikala kwake. Iye kawavya wari ware wakiludira tena kufyoma shikola. Aluye Zuwana akibaki na nyumba na masamba are.

Zuwana pamoja na wanduze, anta na Suriya wakiludi kushikola wakukanga masamba wakikola kazi. Tima na Amina newo novyo warifunda kusona. Walongozi wa Nyumba ya duwa wawozira makina kila mmoja na ake. Saidi akikolanga kazi ya ukalapinteru. Iye karifunda pakiwanda ca kalapinteru wa nyumba ya duwa. Zuwana pamoja na wanduze wakanza kuka kunyumba ya duwa, kuka kunsifu Mwenyezimongu na kulebela duwa. Aifikire suku nyingu, Zuwana pamoja na wanduze wakanza kifulata mainsha mapya awarifundire kuNyumba ya duwa.

Zuwana akiwa radi kwaviwa na Abubu kazi ya mmasamba mure, kuno watoto wawiri wakiseza. Zuwana kamwambira Abudu javi: “Wakati wafwire wawa na mama, nikidanizira kuwa ofwe novyo tikufwa piya. Mainsha etu awa caputu fala tiwanawo tamaa.”

Mafunzo a 5

Alideya ya Zuwana warifunda kuhusu HIV na SIDA

Bandi ya mwaka mmoja, kwa suku moja
Zumwana kamwambira Abudu, “Nyumba ya duwa
itavya pakulu futi!
wakulungwa watasa tirima mmasamba. Ewo watifunda
vyatijuzi kuririsa na watitafiti sana-sana. Wema
wawatitendere, ofwe tiwatendere kinani cakolota
kushukuru kwetu?”

Muda wa suku mbiri natu, Nyumba ya duwa ipanga kutenda nkutano nkulu kuhusu kurikengera HIV. Wanu wakufunda na wakufundiwa wa mwaldeya wajumana panoure nkutano ure. Zuwana na Tima na Amina wâlarikiwa. Abudu na Saudu newo novyo wâlarikiwa.

Nkulungwa mmoja akifunda pankutano pare akingika karibu Zuwana akamba: “Ofwe tisaka uwe pamoja na wanduzo muwavye wanu wejiwe kurikengera HIV. Nani ejiwa sana-sana kurikengera HIV kambau umwe? Umwe piya mukwijiwa kufyoma sana-sana. Na wanu wakwijiwa kuwa umwe muwa wejiwifu pakulu kuhusu HIV na SIDA.”

Ewo piya wetikiza na wakubali kwarifiwa ka myoyo yawo radi.

Tima kwa mpunde noure akanza kufunda vipinga vitóto. Kwa wijiwifu na ankili zake, iye akanza kuwambira wanu wasikire kuhusu mambo a kuriga-riga a SIDA. Kwa mpunde nkulu, mwaldeya mwawo mure Tima kalawirira kuwa mwenyê kufunda. Iye akiwafunda wanu wengi wawenye wakijanga nkipinga cake.

Amina akanza kuremba maremba kuno akandika mabuku kwa luga yawo, apate kutumiriwa nkipinga ca wenye kupita wakiwafunda wanu wengine. Iye akandika waraka za habari za HIV/SIDA kwa luga yawo, akipata kwereza sana-sana namuna ya kurikengera HIV na wanu vyawajuzi kuwenarira walwere SIDA.

Zuwana na Abudu wakavyanga kazi za

kuwalarika wanu waje wawe munkonjo wa kipinga ca wenye kufundiwa. Ewo ndi wâkorere pakulu kutengeza sana-sana jambo ra kufunda. Ewo wakiwanang, aniza pakulu wanemba na wari. Wakati mwengine wanemba warifahamu kuwa wanawalume wakitenda lukware na wanawaka. Abudu akiwambira wanemba na wari kuwa iye na Zuwana walapira kuwa awatenda lukwale mpaka watende harusi, mwisho wawo muka na nlume wapate kwaminiyana.

Basi Zuwana na Abudu wakilombana. Airini wakimpongola mwana nlume. Kwa suku moja, wajamā wa pakaya pare piya wâjumana pamoja pasina ra muti pakumwajibu zuwana. “Omi nikikalanga nopa-pa nikipakanira na maremu mama,” amba ndi Zuwana.

Suriya, akiwa na myaka mine pawafwire wawaye na mamaye. Iye kamba javi: “Omi niwanawo hamu ya mama na wawa. Wanawepo hai dalili nanga wariwona pakulu futi vyatiri-vi.”

